

Doi Numarası / Doi Number: [10.55666/folklor.1069572](https://doi.org/10.55666/folklor.1069572)

VİRGİNİA WOLF VE JAMES JOYS ROMANCILIĞI ÜZERİNE BİR MUKAYESELİ EDEBİYAT ÇALIŞMASI

Abdullah ACEHAN*

Öz

Dünya üzerinde var olan ülkelerin birbirlerini etkilemesi kadar doğal bir şey olamaz. Hele iletişimin bu kadar hızlı olduğu hatta dünyanın küçük bir köy haline geldiği zamanımızda bu etkilenmenin daha da hızlı olduğu inkâr edilemez bir gerçektir. Her ne kadar İngiltere ve İrlanda gibi birbirine çok yakın hatta yan yana iki ülkede doğup büyümelerine rağmen Virginia Woolf ile James Joyce'un da birbirlerini etkiledikleri yönler olabilir. Olması da son derece doğaldır. Bu etkileşim bazen tek taraflı olabildiği gibi bazen de karşılıklı olarak gerçekleşebilmektedir.

Burada tespit edilemeyen unsur ise birbirlerini etkileme oranlarının ne seviyede olduğudur. Çünkü sosyal bilimlerde bu etkileşimim/etkilenmenin hangi boyutlarda olduğunu ölçebilecek bir sistem henüz keşfedilmemiştir. Fakat her iki tarafın gerek eser gerekse üslup olarak etkilenmesi, ortaya koydukları metinler veya yaşadıkları hayatları üzerinden bulunabilir.

Benzer bir kültür coğrafyasında bulunmalarına rağmen bu iki yazarın kişiliklerinde olduğu gibi edebiyat anlayışlarında veya edebiyata bakışlarında farklı yönleri de vardır. Bu çalışmada birbirine çok yakın iki ülke ve iki kültürde yetişmiş ve yaşamış olan bu yazarların benzer ve farklı yönleri üzerinde duruldu. Mukayeseli edebiyat çalışmalarına katkı hedeflenen bu çalışmada, benzerlikler ve farklılıklar anlatıldıktan sonra sonuç bölümüyle ve devamında yer alan kaynaklar kısmı ile çalışmaya son verildi.

Anahtar Kelimeler: Edebiyat, roman, yazar, Virginia Woolf, James Joyce

A COMPARATIVE LITERARY STUDY OF THE NOVELISM OF VIRGINIA WOOLF AND JAMES JOYS

Abstract

Nothing can be as natural as the influence of countries existing on Earth on each other. Especially when communication is so fast and even the world has become a small village, it is an undeniable fact that this impact is even faster. Although they were born and raised in two countries that are very close to each other, such as the United Kingdom and Ireland, and even side by side, there may be aspects that Virginia Woolf and James Joyce also influenced each other. It is also extremely natural that

The element that cannot be determined here is at what level they affect each other. Because a system that can measure the extent of this interaction/influence has not yet been discovered in the field of social sciences. But the influence of both sides, both in terms of work and style, can be found through the texts they have revealed or the lives they have lived.

This interaction can sometimes be one-sided, and sometimes it can occur mutually. Although they are located in a similar cultural geography, these two authors have different aspects in their personalities, as well as in their understanding of literature or their view of literature. In this study, we focused on the similar and different aspects of these authors who have grown up and lived in two countries and two cultures that are very close to each other. After explaining these similarities and differences, we stopped working with the results section and the resources section in the sequel.

Keywords: Literature, novel, author, Virginia Woolf, James Joyce

* Doç. Dr., Dumlupınar Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Kütahya/Türkiye, aace1968@hotmail.com 0000-0002-3867-978X

Giriş

Virgina Woolf ile James Joyce, birbirine yakın iki ayrı ülkenin mensubu oldukları kadar dünya edebiyatının da tanınmış yazarları arasında yer alırlar. Güler Güven'in aktarımıyla Tanpınar, 9 Ocak 1957 günü yaptığı dersinde "James Joyce'un Ulysse'nin en büyük, Virginia Woolf'ün Dalgalar isimli eserinin ise ikinci büyük psikolojik roman olduğunu söyler. (Güven, 2004: 39).¹ Güler Güven'in naklettiği Tanpınar'ın bu ifadelerinden de anlaşılacağı üzere dünya çapında büyük bir şöhrete kavuşmuş bu iki kalem ehli, yaşadıkları dönemden bugüne kadar pek çok araştırmacının ilgisini çekmiştir.² Biri İngiliz (Woolf) diğeri İrlandalı (Joyce) olan, ne kadar büyük bir tesadüf eseridir ki doğum ve ölüm yılları bile aynı olan bu kalem sahipleri, farklı iki ülkenin yazarları olarak görülse de aslında aynı veya birbirine son derece yakın olan iki kültürün insanlarıdır.³ Zafer Acar'ın Yahya Kemal Beyatlı üzerinden ifade ettiği gibi mukayeseli edebiyat açısından ülke edebiyat veya kültürleri arasında benzerlikler kadar farklılıkların da olması son derece normaldir:

"Yahya Kemal'i başucu kitabı edinen bir şaire 'Sende Jose Maria de Heredia etkileri var' desek, büyük bir ihtimalle 'Ben bahsi geçen bu şahsı hiç okumadım' diyerek iddiamızı anlamsız bulacaktır. Bu cevabı veren kişi metinler arası ilişkinin ikinci üçüncü ellerden olabileceğini muhtemelen bilmemektedir. İster okuyalım ister okumayalım, tarih olarak önce ortaya konan bir eser sonraki eserler üzerinde toprak hakkı iddia edebilir, etkilenmek için aynı sanat ortamında bulunmak yeterli olacaktır. Çünkü duyuları hedef alan edebi metin, yapısı gereği direkt değil, çoğunlukla bir hastalık gibi büyük bir gizlilikle dalga dalga diğer metinlere yayılır. Bu tür hastalıklar, metni öldürecek düzeyde olmadığı takdirde, yeni dönemde oluşturulacak bir sanat zevki için gereklidir" (Acar, 2008: 30).

Mukayeseli edebiyat araştırmaları açısından farklı iki coğrafyanın edebi eserleri veya yazarları arasındaki ilişkiler ve bu ilişkilerin edebiyata yansımalarının edebiyatların gelişmesindeki katkıları bilindiği zaman ayrı bir değer taşır. Sanat eserleri arasındaki bu ilişkiler, hazırlık çalışmaları dışında parçalanmaması gereken iki bütünü titizlikle karşılaştırılmasını gerektirir. Ayrıca karşılaştırmalı edebiyat incelemeleri edebiyat tarihi çalışmalarına da ışık tuttuğu için, iki veya daha fazla sanat eseri arasındaki ilişkilerin incelenmesi edebiyat tarihinin gelişmesi bakımından bizi bazı meselelere götürür. (Wellek/Warren, 1983: 258). İki değişik kültüre ait iki yazar, eser veya dönemin incelenmesinde edebiyatçının özel hayatının konuya dâhil edilmesi, bazı araştırmacılara göre konuyu bulandırmaktadır. Fakat bütün bunlara rağmen iki farklı kültüre ait eserleri kaleme alan kalem ehlinin özel hayatlarının araştırmaya dâhil edilmesinin gerekli olduğu görüşünü savunanlar da vardır.

Bu çalışmanın temelini teşkil eden Woolf ile Joyce, sadece roman yazmakla yetinmeyip nesrin en çok bilinen türü olan roman üzerinde teknik açıdan değişiklikler de yapmışlardır. Aynı zaman diliminde yaşamalarına rağmen birbirlerine rakip olmadıkları gibi James Joyce'un en tanınmış eseri olan Ulysses, Virginia Woolf'ün eşi Leonardo Woolf'ün sahibi olduğu Hogard Press'te yayımlanmıştır. İngiltere ve İrlanda gibi iki komşu hatta komşuluktan da öte birbirine çok yakın iki kültürde yetişmiş ve yaşamış olan bu iki yazar, edebiyat sahnesinde izler bırakarak hayata veda etmişlerdir. Her ne kadar James Joyce, edebiyata şiir ile başlasa da romanda karar kılmış ve bu türün başarılı örneklerini vermiş biridir. Virgina Woolf ise sanatı kadar kişiliği ve özel hayatıyla da ilgi odağı olmuş bir kalem ehlidir.

Virginia Woolf

T.S. Eliot'a göre üst sınıflardan bir İngiliz olan Virginia Woolf, 1882 yılında Londra'da dünyaya gelir. (Şavkaroğlu, 2013: 42). Virginia Woolf, Victoria Devri'nin tanınmış yazarlarından Sir Leslie Stephen'in kızıdır.⁴ Yani edebiyatla ilgilenen bir aileden gelir. Stephenler kış aylarını Londra'da aydın bir çevrede ve güzel bir semtte; yaz aylarını Cornwall bölgesindeki St. Ives'teki evlerinde yani denizin kenarında geçirirler.⁵ Annesi ve babası daha önce başkalarıyla evlenmişler ve eski eşlerinden ayrıldıktan sonra birbirleriyle evlenmişlerdir. Her ikisinin de ilk eşlerinden çocukları vardır. Sir Leslie Stephen'in ilk eşi, ünlü romancı William Makepeace Thackeray'nın kızıdır. Thackeray'nın eşi akıl hastası olduğundan, Leslie Stephen'in bu kadından olan kızı Laura, anneannesine çekmiş, yirmi yaşında bir akıl hastanesine kapatılmıştır. Virginia'nın annesi Julia Duckworth ile Leslie Stephen'in beş çocukları olur. Yaş sırasıyla Vanessa, Julian, Thoby, Virginia ve Adrian. Virginia on üç yaşındayken annesi ağır bir grip geçirerek ölür. Woolf, o yıllarda kadınlar ikinci planda kaldığı için okula gönderilmemiş, babasının yardımı ile kendini

geliştirmiştir. Woolf, ailesi sayesinde çok geniş kültürel imkânlarla sahip bir ortamda yetişir. Öyle ki akşamları Henry James, Thomas Hardy, George Meredith gibi yazarların sohbetlerini dinleme imkânı bulabildiği gibi babasının hem evinde hem de çalıştığı üniversitenin kütüphanesinden istifade etme imkânı bulur. Walter Pater'in kız kardeşinden Yunanca öğrenir. E. M. Foster, Virginia Woolf'ün çok yakın dostu olduğu gibi ünlü iktisatçı John Maynard Keynes de arkadaşısıdır.

Kız kardeşi Vanessa Bell daha küçük bir yaşta iken bir ressam olmaya, Virginia Woolf ise bir yazar olmaya karar vermişlerdir. Kendisini babasının kütüphanesinde geliştiren Virginia Woolf'ün ilk hikâyesi, 1895 yılında bir gazetede yayımlanır. Viktorya tarzı yaşamaya karşı olan Virginia Woolf, yazılarında bundan bahseder. Babasının 1904'teki ölümünden sonra kardeşleriyle Bloomsbury'ye taşınması, hayatında ciddi bir dönüm noktası olur. Bloomsbury grubu, çok farklı bir yapıya sahiptir ve içinde birçok ünlü edebiyatçıyı barındıran ve cinsel konulardaki özgürlükçü tavırlarıyla tanınan bir grup entelektüelden oluşmaktadır.⁶ Grupta bulunan birçok kişi eşcinsel ya da biseksüeldir. Grupta John Maynard Keynes, E. M. Foster, Roger Fry, Duncan Grant ve Lytton Strachey gibi ünlü kişiler vardır. 1909'da Lytton Strachey ile nişanlanan Woolf, 1912 yılında Leonard Woolf ile evlenir.⁷ Leonard Woolf, eşinin yazdığı kitapları yayımlamak için Hogart Pres adında bir yayınevi kurar.

Dini bir baskı altında büyümeyen Virginia, yalnız babasının kişiliğinin ağırlığı altında ezilir.⁸ Ondaki feminist duyguların gelişmesinde babasının onun üzerindeki bu ezici kişiliğinin büyük bir etkisi vardır. (Urgan, 2018: 12).⁹ Yine bu kadar feminist olmasında dünyadaki savaşları erkeklerin çıkarmış olmaları da etkilidir. Sırf bu feminist duygudan dolayı Liverpool ile Manchester Üniversitelerinin verdikleri fahri doktoraları kabul etmez (Urgan, 2018: 40).¹⁰ Onun feminizm üzerine kaleme alınmış; A Room of One's Own ve Three Guineas adlı iki tane eseri vardır.¹¹

Savaş korkusu, stres ve dehşet sonucu ruhsal bunalıma giren Woolf, içinde bulunduğu duruma daha fazla dayanamayarak evlerinin yakınlarında bulunan Ouse nehrine ceplerine taşlar doldurarak atlayarak intihar eder (28 Mart 1941).¹²

Woolf, akıl sağlığı yerine olmayan bir kişiliğe sahiptir. Zaman zaman delilik nöbetleri geçirdiğinden akıl hastanesine yatırıldığı da olur.¹³ Aynı zamanda eşcinseldir. Bu yöndeki ilk aşkı Madge Vaughan'dır. Vaughan'ı bir başka eşcinsel aşkı olan Violet Dickinson izler. Onun, Venessa adında şaibeli bir eşcinsel sevgilisi daha vardır. (Bekiroğlu, 2014: 188).¹⁴ Fakat Woolf'ün bu konudaki en büyük sevgilisi ve aşkı kadın yazarlardan Vita Sackville-West'tir.¹⁵ 1922'de tanıştığı bu kadın ile tutkulu bir aşk yaşar. (Urgan, 2018: 18).¹⁶ Attila İlhan, onun bu özelliği hakkında şöyle bir değerlendirme yapıyor:

“İyi ama Virginia Woolf nasıl bir kadın, önce onu bilmek gerekiyor. Nasıl bir yazar dedim, nasıl bir kadın dedim; çünkü Vita ne kadar Virginia'ya eğiliminin entelektüel düzeyde olduğunu söylesen, ilgilendiği besbelli o bakışları uçucu, elleri narin, aklını ilk gençlik yıllarından beri kaybedip bulan 'değişik' kadındır... Claudine Jardin'e göre yaşadığı sürelerce çevresinde her şeyin çöktüğünü gördü; babasının, annesinin, erkek kardeşlerinin ölümlerini. Savaşı, Yahudi kocasının başına basbayağı bela açabilecek nazizim tehdidini. Buna kelimelerle sürekli uğraşımı da ekleyin, nasıl direnebilirdi ki? Bu nedenle mi acaba, hırçınlıktan kibarlığa, yıkılmışlıktan eyleme geçer, canlılığı insanlığını oluşturdu; öbür kadınlara hiç katlanamıyordu, tek olmak istiyordu ama eşcinsellik onu büyülüyordu, fizik olmaktan çok entelektüel düzeyde bir büyülenmeydi bu. Her şeyden çok hoşla gitmekten hoşlanıyordu, baştan çıkarmaktan. Ne var ki gerçek temastan da ürkep dehşete düşüyor, kaç kaç bir hâl oluyordu. Küçük adı Virginia, bakire anlamına gelmekteydi ya, gerçekte bu, Virginia Woolf bakireydi” (İlhan, 1982: 123).¹⁷

Virginia Woolf, bütün çok boyutlu sanatçılar gibi kendi kendisinin içinde çoğalarak zenginleşen insanlardan biri. Böyle olduğu için de çevresine her sokulan ondan ancak kendi algı gücünün algılayabildiği kadarını almıştır. Bir anıt gibi güzeldir fakat çok kötü giyinir. Yaşlılığında gençliğinden daha güzeldir ve yüzünden masumluk ve sadakat okunur. İlk krizleri annesinin ölümünden hemen sonraya rast geldiğine göre on beş yaşında filan olmalı. Bu krizlerde eşine yaşattığı acılardan dolayı acı duyuyor. Belki de eşinin etkisiyle proletaryaya ilgi duymuş, kadınların çocuk aldırma özgürlüğü, yaşama koşullarının iyileştirilmesi ve bağımsız meslek sahibi olabilmeleri için mücadele vermiştir. Bahçeden girilen evindeki odası, kapalı bir kutu gibidir hatta evin öteki odalarıyla da, kocasının odasıyla da arasında kapı yoktur.

Woolf'ün muhtelif eserlerinde, yer yer kendi hayatından izlere de rastlanır.¹⁸ To The Lighthouse (Fenere Doğru) ve The Waves (Dalgalar) romanlarında çocukluğunun yaz aylarını geçirdiği Cornwall bölgesindeki St. Ives'teki günleri görülür.¹⁹ Yine onun aynı eserin olan To The Lighthouse romanındaki Mr. ve Mrs. Ramsay tipleriyle annesini ve babasını yeniden canlandırır. (Urgan, 2018: 14).²⁰ Hayatındaki izlerin metinlerine yansımından biri de romanlarındaki “kardeşi sayısı”dır. Virginia Woolf, Vanessa, Julian, Thoby, Adrian olmak üzere beşkardeştir. Mrs. Dalloway'ın hem cinsi ve eşcinsel aşkı olan Sally Saten'in da Manchester'de fabrikaları olan adamla yaptığı evliliğinden beş çocuğu olur.

Woolf, kurulu düzene karşıdır. Hatta Mrs. Dalloway romanını, bunu ifade edebilmek için yazdığı da ifade edilir (Urgan,2018: 105). Yazarın bu romanının kahramanlarından Hugh Whitbread gibi bir adamı ortaya çıkarmasının nedenin bu olabileceği düşünülür. Çünkü bu kişi [Hugh Whitbread], kurulu düzenin tam bir savunucusu ve temsilcisi konumundadır. Whitbread'un karşısında ise Peter Wash yer alır. Wash'a göre Whitbread'ın gazeteye yazdığı mektupları okumaktansa maymunların çıkardıkları sesleri dinlemeyi tercih ettiğini söyler. Aynı şekilde Woolf da asılan bir haydutun bile bu adam (Whitbread) kadar zararlı olmadığını söyler. Woolf yine bahse konu olan bu eserinde, duygularıyla gerçek hayatı zaman zaman birbirine karıştırır. Almanlara karşı olan nefretini Mrs. Dalloway adlı eserinden Clarissa Dalloway'ın kızı Elizabeth'e tarih dersleri veren Doris Kilman üzerinden ifade eder. O, Doris Kilman'ı ders verdiği Elizabeth Dalloway'e karşı eşcinsel duygular besleyen birisi olarak gösterir. Kırk yaşında ve evde kalmış bir kadın olan Kilman, toplumsal adaletsizliğin kurbanıdır. Ailesi Alman kökenli olduğu için her zaman haksızlığa uğrar. Halbuki erkek kardeşi Birinci Dünya Savaşı'nda Büyük Britanya için ölmesine rağmen Almanlığı her zaman öne çıkartılır. Okuyucuya karşı Doris Kilman'ı özellikle sevimsiz gösterir.²¹ Virginia Woolf'ün roman anlayışının özelliklerini şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Yaşamı olduğu gibi aktarmak yerine yani elle tutulur olgular yerine izleminler verir.
2. Duygu veya düşüncüyü önceden saptamak yerine düşüncüyü hemen o an hiçbir değişikliğe uğratmadan olduğu gibi vermeyi tercih eder.
3. To The Lighthouse, The Waves adlı eserlerinde de olay örgüsü yoktur.
4. Küçük şeylerden bahsettiği gibi çarpıcı yanı olmayan sıradan insanları anlatır.
5. Kahramanlarının iç dünyalarına büyük önem verir.
6. Psikolojik yorum hemen hemen hiç yoktur.
7. Kahramanları hakkında kesin hüküm vermekten kaçınır.
8. Toplumsal, ahlaksal veya ekonomik hiçbir sorunu eserlerinde işlemez.
9. Birçok yazarın ilk eseri başta olmak üzere bazı eserlerinde hayatlarından izlere rastlanır. Aynen bu yazarlar gibi Woolf'ün muhtelif eserlerinde de hayatından parçalara rastlanır. Fakat Woolf'ün biyografik eseri yoktur.
10. Metinlerinde görüş açısı diye bir kavram yoktur. Yani olaylar ne yazar ne de onun seçtiği bir kahraman tarafından anlatılmadığı için yazar ortalarında görünmez.
11. James Joyce'un bulduğu bilinç akımı tekniğinden faydalanır.²²
12. Virginia Woolf, yazmak istediği yeni roman türünün özelliklerini anlatmak için kaleme aldığı “Modern Fiction” adlı denemesinde, bu roman türü hakkındaki düşüncelerini ifade eder. Bu yeni roman türünün ilk örneği olan Jacob's Room'dan tam bir yıl önce yayımladığı sekiz öykü, onun bu yeni roman türünü aradığı dönemi ifade eder.²³
13. Romanlarındaki şiirsellik, ritim, yoğunluk pek çok klasik öykücüde yoktur (Tosun, 2002: 244).²⁴
14. Yazar olarak kadına dönük eleştirinin ilk örneğini A Room of One's Own (1924) kitabıyla Virginia Woolf'ün vermiş olduğu düşünülmektedir (Moran, 1991: 233).

James Joyce

James Augustine Aloysius Joyce, 2 Şubat 1882 doğar ve 13 Ocak 1941 günü vefat eder. İrlandalı yazar, şair, öğretmen ve edebiyat eleştirmenidir. James Joyce, 1882 yılında Dublin’de doğar. Cizvit okullarında eğitim gördüğü gibi Dublin’deki University College’de felsefe ve modern diller okumuştur. Üniversite öğrencisiyken Ibsen’in bir oyunu üzerine kaleme aldığı uzunca yazı, *Fortnightly Review* dergisinde yayımlanır (1900). Yine o sıralarda daha sonra *Chamber Music* (Oda Müziği) adlı kitapta toplanacak olan lirik şiirlerini yazmaya başlar. 1902’de Dublin’den ayrılarak Paris’e gider ama ertesi yıl ölüm döşeğindeki annesini ziyaret için tekrar İrlanda’ya dönmek zorunda kalır. 1904’te Nora Barnacle’la tanışır ve 1905’ten 1915’e kadar Trieste’de yaşarlar.²⁵ Joyce, Roma’ya gider ve dokuz ay bir bankada çalıştıktan sonra tekrar Trieste’ye döner (1907). Trieste’de Berlitz School’da İngilizce öğretmenliğine başlar. Bu arada Dublinliler (1914), tek oyunu olan *Sürgünler* (1915), *Sanatçının Bir Genç Adam Olarak Portresi* adlı otobiyografik romanı yayımlanır (1916).²⁶ Aynı yıl ailesiyle Zürih’e taşınır. Büyük bir yoksulluk içinde yaşadıkları Zürih’te en büyük eseri olan *Ulysses* üzerine çalışmaya başlar. *Ulysses* önce *Little Review* adlı bir Amerikan dergisinde dizi halinde yayımlanmaya başlanır (1918). Fakat dava açılması nedeniyle *Ulysses*’in dizileştirilmesine ara verilir (1920). *Ulysses* kitap olarak ilk kez Paris’te basılır (1922).²⁷ Dublin’de geçen yirmi dört saati anlatan roman, *Homeros’un Odyssea’sı* üzerine kuruludur. Pek çok yeni tekniğin kullanıldığı roman yayımlandığında büyük yankı uyandırır. Joyce ailesi iki büyük savaş arasında Paris’te kalır. Bu dönemde son romanı olan *Finnegans Wake* üzerinde çalışmaya başlar ve kitap 1939’da yayımlanır.²⁸

13 Ocak 1941’de vefat eden James Joyce, avant-garde romanın en önemli temsilcilerindendir (Urgan, 2018: 35). Roman tekniğinde değişiklikler yapan Joyce’un roman metoduna getirdiği en önemli yenilik, “bilinç akımı tekniği”dir.²⁹ Bundan dolayı Behice Boran, James Joyce’dan “Bilinç akışı tekniğinin en tanınmış üyesi” diye bahseder (Boran, 1992: 8). Hatta James Joyce, *Portre*’de bilinç akışı tekniğiyle öznel bir dünya içinde nesnel dünyanın pek çok gerçeğini büyük bir objektiflik içinde vermiştir (Kantarcioglu, 2009: 163). Yine James Joyce, olay örgüsün akışını radikal bir biçimde değiştirir. Yazar, *Ulysses*’de kahramanlarının –Stephen Dedalus, Leopold ve Molly Bloom- akıllarından rastgele geçenleri aktarır. Sonunda kahramanlarıyla ilgili bir yığın soru bırakarak romanını bitirir (Boynukara, 2002: 181). James Joyce’un bir başka avant-garde tarafı da mito-poetik tekniği kullanmasıdır. Nitekim T.S. Eliot da “(Ulysses, Order and Myth-1975/Düzen ve Mit)” isimli makalesinde James Joyce’un bu özelliği üzerinde durur:

“T.S. Eliot, James Joyce’un *Ulysses* adlı romanında kullandığı mito-poetik tekniğe dikkati çekmekte ve çağımızda insanın dış dünyanın kaosuna bir düzen vermesinin ve bireysel insan tecrübesine evrensel bir boyut kazandırmasının tek yolu olarak bu tekniği göstermektedir. Ona göre, roman yazarları, artık hikâye anlatım tekniklerini insan tecrübesini veren herhangi bir mitin kalıbına dökerek ona hem düzen vermeli, hem de kendi tecrübelerine evrensel boyutlar kazandırmalıdır” (Kantarcioglu, 2009: 255).³⁰

Joyce’ye göre edebiyat, bir dil araştırması ve dil oyunudur. (Hilav, 1995: 115). Joyce, dili çok iyi kullanan bir yazardır. Dil onun eserlerinin belki de en önemli özelliğidir. Michel Butor da *Ulysses*’in konusunun dil olduğunu söyleyecektir. Gerçekten de Joyce’un büyük yapıtında konudan çok, asıl ağırlık derinlemesine dildedir. O vurur ilkin (Berk, 2014: 12). Roland Sukenick de James Joyce’un dili kullanması üzerinde durur ve Joyce’un “dil dehasını” gerçekleştirdiğini ifade eder (Kantarcioglu, 2009: 280).³¹

Getirdiği anlatım yenilikleri ile 20. yüzyıl edebiyatını derinden etkilemiştir. James Joyce’un genelde toplum olayları hakkında bilimsel veya berrak bir düşüncesi olmadığı gibi pek de alâkası yoktur Yani bir bakıma onlardan bî-haber yaşar. (Hilav, 1995: 112). James Joyce, eserlerini kaleme alırken mizah ve eleştiriden de istifade eder. (Hilav, 1995: 113). Metinlerinde gelenekten de faydalanan bir yazardır. (Kabacalı, 2015: 154). İbrahim Şahin’e göre Ondokuzuncu asırda doğup yirminci asırda ölen Marcel Proust’la beraber James Joyce ve T. S. Eliot, on dokuzuncu yüzyılın sanat anlayışlarını aşmak için çaba gösterenlerdendir. (Şahin, 2012: 186).

Joyce, geniş bir kültür birikime sahip olan yazardır, O, Freud Jung, Vico, Giordano Bruno, Thomoas Aquinas’ı okuyarak kendisini yetiştirmiştir (Wellek/Warren, 1983: 153). Joyce’un dünya literatüründe en tanınmış yapıtı *Ulysses*’tir. Varlığın sorgulanması ekseninde yapılan tespitler, varlığın düşkün ve

paramparça hali James Joyce'a Ulysses'i yazdırır (Özgül, 2018:265). Tabii olarak Ulysses'i beğenenler kadar eleştirenler de olmuştur. Güler Güven ise Ulysses'in öncüsü olduğu iddia edilen roman tekniği açısından ikinci kitap olduğunu, aynı tekniğin Ulysses'ten önce Andrey Bely'nin-Nabokov'un dünyanı ne tanınmış dört romanında biri diye tanımladığı- Petersburg isimli eserinde kullanıldığını ifade ediyor:

“Sık sık Ulysses’le karşılaştırılan Petersburg, kanımca roman anlayışını, klasik roman anlayışını, Ulysses’ten daha radikal bir şekilde zorlayan bir yapıttır. Üstelik, tarihsel olarak da Ulysses’den daha önce yazılmıştır. Kitap önce 1913-1914 yılları arasında tefrika edilmiştir. Düşle gerçekliğin, tarihle gelecek zamanların, formal anlatımla ipini koparmış bir özgürlüğün bu muhteşem bileşiminde, her sayfada, her pragrafta St. Petersburg, doğunun Venedik’i, caddeleriyle, kanallarıyla, yapılarıyla, heykelleriyle ve okunduğunda tıpkı Ulysses’te olduğu gibi ‘bu kişiler sadece bu kentte olabilir’ dedirten kişileriyle önümüzde durur” (Güven, 2005: 55).³²

James Joyce’un Ulysses’ini eleştirenlerden biri de Metin Kayahan Özgüldür:

“Belki de eserlerinin bir kısmı artık okunmadığı için önemini korurken, bir kısmı da hiç okunamadığı için esrarlı bir hale ile çevrelendiğinde şaheser oluyor; James Joyce’un Ulysses’i gibi. Hacmi, çetrefilli dili, gevşek bir konunun kısa bir zaman dilimine sıkıştırılması, alışkın olmayanı boğan şuur-akışı tekniği, sürekli olarak derin ve geniş bir entelektüel alana göndermeler yapışı gibi onlarca sebeple, dünyanın okunması en zor romanı olarak bilinen Ulysses. Romanın geçtiği 10 Haziran 1904 günü, Joyce’un –sonradan eşi olacak-Nora Barnacle ile ilk defa buluştuğu ve Dublin sokaklarında dolaştıkları gündür... Gusr-tave Jung romanı okuduktan sonra Joyce’u nasıl bulduğunu soranlara, ‘İyi. Delirmemiş olsa, daha da iyi olabilirdi’ demiş... Shelly Spilka da Ulysses hakkındaki çalışması esnasında, metinle zorlu bir mücadele vermiş; onu ‘yabancı bir dünya, karışık, muğlak, sembolik bir şaşırtmacalar okyanusu’ olarak niteliyor... Ulysses, bütün zamanların okur ve mütercimleri için büyük bir kabustur. Dilimize tercüme edilememesi okur için büyük bir eksiklik; tercümesi ise, eser için. Metni anlamaktan geçtim, sonuna kadar okumuş olmak dahi entelektüel sayılmanın göstergelerinden biri olageldi. Romanı okuyamamış olmak ise, hakkında konuşmayı hiç engellemedi. Paris VIII. Üniversitesi’nde edebiyat profesörü olan Pierre Bayard, 2007’de yayımladığı Comment parler des livres qu’on n’a pas lus? Adlı kitabında, Proust da dâhil olmak üzere baştan sona kadar okumadığı, fakat derslerinde rahatça anlatıp sohbetlerinde âlemlerle tavrıyla tartıştığı yazar ve eserlerin arasında Ulysses’i de anarak pek çok kişinin içini rahatlatmış. Artık, Ulysses’i okumadığı için utanan, hakkında iki çift laf edemezse aydın sayılmayacağından korkan kalmayacak Bilmem ki, Tahsin Yücel’in Düşlerin Ölümü kitabına adını veren hikâyeyi hatırlar mısınız? Hani orada, Süleyman’ı intiharın eşliğine getiren ‘Ben seninle James Joyce konuşmam’ diyen kıza kendini ispat edememiş olmasaydı ya. Artık Süleymanlar ölmek istemeyecek ve Ulysses’i okumadan da entel olunabilecek. Müjde” (Özgül, 2018a: 94).

James Joyce ve Virginia Woolf Arasında

Güler Güven, “Joyce ve Woolf elbette karşılaştırılmazlar ama bütünüyle eleştirel ölçütler içinde ele alındıklarında, Joyce modernist yaklaşımın göz boyayıcılığı bir yana, bir hayli savruk bir dille yazar. Ulysses’in kurgusu da modernizm için bile hayli dağınıktır” demektedir (Güven, 2005: 124). Güven’in bu ifadesinde verdiği ipuçlarından biri düşünülürse her iki kalem sahibinin benzer ve farklı açılardan mukayese edilebileceği düşünülebilir.

İki Yazarın Romancılığı Arasındaki Benzerlikler

Hem Virginia Woolf, hem de James Joyce, bilinç akışı tekniğini ve serbest çağrışım yöntemini kullanmışlardır. (Emre, 2006: 302).³³ Bilinç akışı tekniğinin daha çok interior monolog veya internal monolog olarak tanındığı biliyor. Her ne biçimde çağrılırsa çağrılırsın bu tekniğin kullanımında iki ayrı biçim vardır. Robert Humphery, Stream of Consciousness in the Modern Novel isimli çalışmasında bu iki türü:

- Doğrudan iç monolog anlatımı
- Dolaylı iç monolog anlatımı olarak almaktadır.

Doğrudan iç monologla örnek olarak Ulysses’de Molly Bloom’un romanın sonlarına doğru yaklaşık elli beş sayfa süren düşüncelerini vermektir. Dolaylı iç monolog tekniği için de ikinci ve üçüncü tekil şahıs

anlatımın kullanıldığı iç anlatımı göstermekte ve örnek olarak da yine Mrs. Dalloway'in, kitabının hemen girişindeki anlatımını vermektedir (Yalçın, 2011: 81).

James Joyce'nin Ulysses'in başlayarak olay örgüsünde aksiyonun yerini durgunluk alır. (Emre, 2006a: 366). Kaleme aldıkları metinlerde, hayatlarından izlere rastlanır. Bu izler doğal olarak metni kaleme alan kişilerin hayat izleridir. (Boynukara, 1993: 264).

James Joyce'un Dublin ve Virginia Woolf'ün Mrs. Dalloway romanları tek kişilik romanlardır ve romanın kahramanı olan kişiler (Dublin ve Londra) sokaklarını dolaşırlar. Dolaştıkları günün dakika dakika teferruatını aksettirirler. Ayrıca her iki romanda bir günlük zaman dilimini anlatır (Özgül, 2018: 84). Ayrıca James Joyce'un Ulysses ile Virginia Woolf'ün Mrs. Dalloway, kendi içine dönük tarzda kaleme alınmış modern-sanat romanları arasında gösterilmektedir (Wellek/Warren, 1983: 294).

James Joyce ve Virginia Woolf'ün eserleri için "tükenmez" kelimesi kullanılır. Bu "tükenmez" kelimenin kullanılmasının sebebi, eserlerin "çok anlamlı" olmasıdır. Her iki yazarın eseri de çok anlamlı metinlerdir (Berk, 2014: 60).

Yirminci yüzyılın başında yaşayan ve ilk çeyreğinde (1922-1924) eserlerini veren bu iki yazar, bu yeni çağa uygun olarak İngiliz edebiyatına yeni bir roman türü ortaya çıkarmışlardır. İngiliz edebiyatında Victoria Çağı denilen dönemi sona erdiren ve modern çağın başlangıcı olan dönemi başlatan yazarlar arasında Victoria Woolf ile birlikte James Joyce ve T. S. Eliot da vardır.³⁴ Yaklaşık olarak iki yüz yıllık bir dönemi kapsayan bu zamana "Victoria Çağı veya gerçekçilik geleneği" denilmektedir. İşte hem Woolf hem de Joyce, "gerçekçilik geleneği"ni yıkan "modern çağ" başlatan yazarlardır. İşte bundan dolayı ikisi de kurgusal eserin retorik tekniğini, eşsiz zihinsel tablolar olarak, bütün karmaşıklığıyla, deneyiminin kırık bir tablosunu sunmak üzere fazlasıyla zorladılar (Boynukara, 1993: 182). Yalnız Woolf, ancak ilk iki romanından sonra kaleme aldığı eserleriyle bunu başarabilmiştir.³⁵

Her ikisi de yazmaya önce gerçekçi roman ile başlamışlar daha sonra modern, yenilikçi romana geçiş yapmışlardır.³⁶ Kısacası yazarlık hayatının ilerleyen yıllarında geleneksel kalıplara uymayan roman tarzını benimserler. Yenilikçi romanın özellikleri arasında olağanüstü ögesini olağanmış gibi sunmak gelir. Çünkü modern roman, olağanüstü ögesini olağanmış gibi işler:

"Artık olağan dışı olayların, varlıkların boy gösterdiği romanların sonunda kahraman ne düşten uyanır ne halüsinasyon görmektedir; ne yazarın fantezilerini seyretmekteyiz, ne mucize anlatılmaktadır. Gördüklerimiz, okuduklarımız doğrudan doğruya gerçektir ama alıştırdığımız, eğitildiğimizden başka türlü bir gerçek" (Bekiroğlu, 2012: 199).³⁷

Roman tekniğine getirdikleri bir farklılık da dış dünyadan daha çok iç dünyası ile seyredilen insanın bireyselliği alabildiğine vurgulamalarıdır (Bekiroğlu, 2012: 198). Kaleme aldıkları eserlerinin hemen hemen tamamına yakınında aklın hükümranlığına son vermeye çalışmışlar hatta son veremeseler bile aklın tahtını epey sarsmışlardır (Bekiroğlu, 2012: 198).

Gerçekçi/realist roman ile yazı hayatına başlamalarına modern roman türünde eser vermelerine rağmen post-modern romanında temellerinin atılmasında, büyüüp gelişmesinde inkâr edilemez bir rolleri de vardır.³⁸ Postmodern romanın genel özelliği olan olay örgüsünün olmaması durumu bahse konu olan yazarlar ve onların kaleme aldıkları eserlerin genel özellikleri arasında yer alır. (Emre, 2010: 120). Hatta olay örgüsünün yerini, bilinç akışı alır. Bilinç akışı ise olaylar değil; zihinden geçenler ve düşüncelerdir. Olay örgüsü kalktığı için İnsanlar arası ilişkilerin yerini düşünceler arası ilişkiler almıştır. Yani olayın yerine düşünme geçmiştir.³⁹ Kısacası yirminci yüzyılın başlarında Marcel Proust, James Joyce, Virginia Woolf ve daha başka yazarlar, ağırlığı olay örgüsüne, öykü yönüne vermeyen yeni bir roman getirirler. Bu romanlarda aksiyon azalır, onun yerine anlatım, ritim, simge, örüntü ve bilinç akışı öğeleri ön plana geçer (Moran, 1991: 155).

Aynı zaman diliminde yaşadıkları için James Joyce'un bilinç akışı tekniği ile kaleme aldığı ünlü eseri olan Ulysses (1922) ile Virginia Woolf'ün kendine özgü yeni bir roman tekniğini ilk defa kullandığı Jacob's Room adlı eseri aynı yıl (1922) yayımlanır. Az önce de ifade edildiği gibi bilinç akışı tekniği James Joyce tarafından keşfedilmiş ve ilk defa Ulysses adlı romanında kullanılmıştır(1922). Woolf da Joyce'dan

üç yıl sonra kaleme aldığı Mrs. Dalloway (1925) eserini, aynı teknikle [bilinç akışı] kaleme almıştır:

“Virginia Woolf’un Mrs. Dalloway’ını ele alalım; romanda Londra yüksek sosyetesinden yaşlıca bir bayanın bir günlük hayatını anlatır, bu arada sürekli olarak bilinç akımına başvurulur: Geçmişe dönmek, parça parça anılar, yüzler, belirsiz kalan sözler, imalar konfet gibi savrulur romanı geliştirir. James, Ulysses adlı yapıtında daha da ileri gider, yöntem daha çok çağrışıma bağlanır ve noktalama işaretlerini bile silip süpürür” (Seber, 2016: 132).⁴⁰

Yaşadıkları ondokuzuncu yüzyılın sanat anlayışını aşmak için çaba gösteren kişiler oldukları için zaman zaman gelenekten de istifade ederler. Eserlerinde komedi unsuruna pek rastlanılmaz (Booth, 2012: 339). Hatta James Joyce’un Ulysses ve Virginia Woolf’un bazı eserleri anti-roman kavramı içerisinde değerlendirilir. (Karataş, 2004: 43). Hatta Joyce ve Woolf gibi yazarlarından bazıları az veya çok oranda eseri yorumlama ve anlamlama işine okurun da katılmasını gerektiren eserler yazarlar (Moran, 1991: 220). Edebiyatçı kişilikleri dışında Virginia Woolf ile James Joyce iyi dostturlar. Hatta James Joyce’un Ulysses isimli eseri Hogart Pres’te basılmıştır. (Emre, 2006: 303).

İki Yazar Arasındaki Farklar

Tanpınar’a göre Woolf’un Mrs. Dalloway’i, Joyce’un Ulysses’inden gelmektedir. Fakat her iki eser için “çok ayrı bir şey” ifadesini kullanır (Enginün/Kerman, 2015: 127). Yine Tanpınar günlüklerinde, Virginia Woolf ile James Joyce arasındaki farkı şu şekilde ifade ediyor:

“Uzun zaman Virginia Woolf’u okudum. Jurnal’i güzel. Fakat tam değil. İsim, isim değişiyor. İlk fikir, fikir değişiyor. Nihayet birden bire romana atlıyor. Ben ise bu kitapta muharririn mevzuunu buluşunu ve münakaşasını arıyorum. Dalgalar’ın hepsini okuduğumu sanmıyorum. Fakat lezzetle okuduğum parçalar vardı. Kitabı 1936’dan beri tanıyorum. İlk mevzu bir lamba ile pervaneden geliyor (L’Effet mort). Sonra ölü ile bildiğimiz altı kişi oluyor. Deniz karşısında ve paysage’da altı kişi var. Fakat nasıl buraya geldi, göstermiyor. Mrs. Dalloway’i de bu günlerde okudum. Çok güzel fakat şekilsiz. Jurnal’de mukayese ettiğine göre söylüyorum: Ulysses değil. Şekilsiz mi, mukavemetsiz mi? Daha ziyade mukavemetsiz. Fakat aynı şeyler değil mi? Virginia Woolf Dalgalar için ‘meşbu’ kelimesini kullanıyor. Yani poesie, eşya ve hayatla meşbu olacak ve roman da poesie olacak. Benim roman ilerlemiyor. Çok korktuğum noktalardan birisi de kadın yumuşaklığı olması. İtiraf edeyim ki Virginia Woolf’ü bir zamanlar çok sevdim ve hiç yazmadığım rahat (yani kendimin olduğu devirlerde) yahut da ihtirasla sevdiğim devirlerde okudum. Kadının bir şeyler okuduğu muhakkak. Ulysses ile onun arasında gidip gelen tarafım var. Onun için bu tesirden korkuyorum” (Enginün/Kerman, 2015: 137).

Virginia Woolf, hem yazar hem de yayınevi sahibidir. James Joyce ise sadece yazardır. Yani Woolf’un daha kapitalist olduğu düşünülebilir. Virginia Woolf, James Joyce göre biraz daha tutarsızdır. Eşi Leonardo Woolf bir Yahudi olmasına rağmen, Virginia Woolf, Yahudilere karşı ırkçı bir tutum takınır.⁴¹ Yahudiler kadar Almanlar da onun nefretinden nasibini alır. Hatta bu tavrı yüzünden adı, Nazi şeflerinden Himmler’in kara listesine dahi girer.⁴²

James Joyce, Virginia Woolf’a göre daha evrenseldir Çünkü Odysseus, edebiyatta sürgünün imgesi haline gelmiştir. Kendi sürgününü seçen Joyce da bir Odysseus yazar. Bundan dolayı James Joyce’un eseri Ulysses’in her bir bölümü de teknik ve karakterler bakımından Homeros’un Odysseia’sına paralellikler taşır. (Özlü, 2014: 77).

Virginia Woolf, hem dünya hem de bizim edebiyatımızda birçok kalem ehlinde görülen psikolojik bunalım durumu onda da mevcuttur.⁴³ Woolf, bir şizofrendir. Bu sebepten dolayı akıl hastanesinde tedavi de görmüştür.

Virginia Woolf’un To the Lighthouse ve The Waves gibi romanlarının şiirsel yönü olmasına rağmen, James Joyce’un romanlarının böyle bir özelliği yoktur.

Virginia Woolf, eşcinseldir. Bunu da saklamaz ve bazı eserlerinde de kahramanları üzerinden bu konuya göndermeler yapar.⁴⁴ James Joyce’un eşcinsel durumu olmadığı gibi bu veya buna benzer bir durumu/konuyu eserlerinde de işlememiştir.⁴⁵

James Joyce'un en tanınmış eseri olan *Ulysses*, Woolf'ün eşi Leonardo Woolf'ün Hogarth Prees'te basılır.⁴⁶ Joyce'un en önemli eserini eşinin yayınevinde bastırmasına rağmen Virginia Woolf, James Joyce'u kıskanır:

“Virginia Woolf, James Joyce'un roman türünün değişmesinde ne denli büyük bir rol oynadığını bilir; onun bilinç akımı yönteminden yararlanır; *Ulysses*'in bir bölümünün Hogarth Prees'te yayımlanmasını ister; hatta makalelerinde Joyce'un avant-garde romanın en değerli temsilcisi ve *Ulysses*'in bir başyapıt olduğunu yazardı. Gelgelelim güncesindeki tutumu başkadır. Kendi kendini yetiştirmiş bir aşağı sınıf aydını saydığı Joyce'u yüksek sınıftan bir aydının kibirli tavrıyla hor görür. Böylelerini çiğ, çarpıcı ve eninde sonunda mide bulandırıcı bulur. Kin saçarak Joyce'u, ergenlik sivilcelerini kaşıyan bir yeni yetmeye benzetir. *Ulysses*, kültürden yoksun, müstehcen bir kitaptır. T. S. Eliot'un böyle bir yapıtı Savaş ve Barış kadar önemsemesine şaşar. *Ulysses*'in ancak iki yüz sayfasını okuyabilmiş ve sözle ifade edemeyeceği bir can sıkıntısı çekmiştir. Tümünü zorla okuyup bitirdikten sonra da *Ulysses*'in hedeflediğini yapamadığı kanısına varır. Lytton Strachey'ye bir mektubunda da Joyce'u alaya alır: [İlkin çiş yapan bir köpek var. Sonra, osuran bir adam. Böyle konuları ele alırken bile, insan tekdüze olabilir]. Rebecca West, Virginia Woolf'u James Joyce üzerine, insanı şaşkırtan neredeyse ahmakça sözlerle suçlamakta haklıdır. Bunun nedeni de, Joyce'u kıskanmasıdır aslında. Bu kıskançlık, *Jacob's Room*'u yazarken, güncesinde [Herhalde Mr. Joyce benim yaptığımdan daha iyisini yapıyor] demesinden anlaşılır” (Urgan, 2018: 35).⁴⁷

Bu kıskançlığın birkaç sebebi olabilir. Bunlar şu şekilde sıralanabilir:

Birisinin İngiliz diğèrinin İrlandalı olması,

Birisinin bayan diğèrinin erkek olması,

Aynı zaman diliminde ve aynı dil ile yazmaları,

Aynı mesleği ifa ediyor olmaları,

James Joyce'un Virginia Woolf'a göre daha ünlü olması,

Virginia Woolf'ün cinsel temayülü gereği erkeklerden hoşlanmaması.⁴⁸

Eşinin sahibi olduğu Hogarth Prees gibi bir yayınevi bulunan Woolf, Joyce'a göre hem maddi hem de çevre açısından daha şanslıdır:

“Leonardo Woolf, eşinin vefatında sonra da onun *A Writer's Diary* (1953) gibi eserlerini basarak onun gündemde kalmasını sağlamıştır. Hatta 1965 yılında Queenie Leavis, *To the Lighthouse* adlı eserinin tutulmadığını söyleyince hemen Leonardo Woolf, bir mektup yazarak adı geçen eserin tutulduğunu ve toplam 253.362 adet satıldığını ifade eder” (Urgan, 2018: 21).

Eşcinsel kimliği olan ve bunu hiç saklamayan Virginia Woolf'ün eserlerinde, normal olarak kabul edilen kadın-erkek cinselliği veya cinsellikten kaynaklanan duygular hemen hemen hiç yoktur. Eğer bir romanında cinsellikten bahsedecekse veya cinselliğe yer verecekse o zamanda cinselliği [*The Waves* romanında sokak fenerinin altında duran bir sapığın küçük Rose'a cinsel uzvunu göstermesi veya yaşlı Albay Pargiter'in bayağı bir kadın olan Mira ile sevişmesinde olduğu gibi] bir tiksinti olarak gösterir.

Joyce'dan farklı olarak Woolf, *Mrs. Dalloway* romanında bilinç akışı tekniğinin yanında onun tarafından icad edilen ve adına “tünel açma tekniği” denilen bir tekniği de kullanır:

“Bu romanı yazarken Virginia Woolf, yalnız büyük amaçların değil, yeni tekniklerin de peşindeydi. Güncesinde *Mrs. Dalloway* için çalışırken, şimdiki zaman ile geçmiş zamanın iç içeliğini verebilmek için “tunalling process-tünel açma süreci” dediği yöntemi, ancak bir yıl uğraştıktan sonra keşfedebildiğini yazar. Bu süreç sayesinde kişilerin benliğinde mağaralar açar; bu mağaraları tünellerle birbirlerine bağlayarak, o kişilerin bugünüyle geçmişi arasında bağlantılar kurar” (Urgan, 2018: 92).

Hasan Boynukara'ya göre Joyce'un bulduğu ve Woolf'ün zirveye taşıdığı düşünülen bilinçaltı tekniğini, birbirlerinden tamamen farklı şekillerde kullanmışlardır:

“Woolf’ün üslubu biraz daha rahat ve tekrara dayalıdır. Baskın imgeye tekrar tekrar dönülür. Örneğin Mrs. Dalloway’de Big Ben’den yayılan çan sesleri imgesi gibi. Joyce’de ise kaçınılmaz olarak rastgeleliklere bir düzen empoze eder. Ulysses’de, olayların nihai düzeni ve anlamı, kültüre dayalı temel imgelerle ilgilidir” (Boynukara, 1993: 28).

James Joyce, Ulysses’de [özellikle Güneşin Öküzü epizotunda], başarılı bir parodiler demeti ortaya koyar. Ayrıca Joyce, Woolf’ten farklı olarak Bildungsroman türünde de eser vermiştir. Joyce’un Bir Sanatçının Genç Bir Adam Olarak Portresi isimli kitabı bu roman türünün güzel bir örneğidir.⁴⁹

Edebiyata şiir ile başlayan James Joyce’un kısa öyküleri, olduğu gibi en meşhur eseri olan Ulysses’i de kaleme alırken klasik edebiyat ürünlerinden istifade eder. Joyce’un klasik edebiyattan istifa etmesine örnek olarak Ulysses’i kaleme alırken Homeros’tan istifade etmesi gösterilebilir.

Sonuç

Dünya edebiyatının tanınmış kalemleri arasında yer alan bu kişiler[James Joyce/Virgina Woolf], nesir türünden eserler vermişlerdir. Her ne kadar İrlandalı James Joyce edebiyata nazım ile adım atsa da ilerleyen zaman diliminde düzyazıya geçiş yapar. Gerçekçi roman türüyle yazmaya başlayan bu iki güzide edebiyatçı, zamanla modern romana geçiş yaptıkları gibi ilerleyen yıllarda varlığını hissettirecek olan post-modern roman anlayışının da temeline katkıda bulunmuşlardır. Nesir türünden bir edebi tür olan romana “bilinç akışı” adı verilen anlatım tekniğini her ne kadar Joyce hediye etse de bahse konu olan bu tekniği zirveye çıkaranlardan biri de Virginia Woolf’tür. Bilinç akışı, Joyce’un eserlerinden dağınık olmasına rağmen Woolf’ün eserlerinde daha derli toplu olarak kullanılmıştır. Woolf’ün özellikle Mrs. Dalloway romanında bu teknik zirveye çıkmıştır. Roman kahramanı Clarissa’nın, parkta gezerken aklından geçenler; bilinç akışı tekniği ile okuyucuya sevk edilir. Bundan dolayı Clarissa’nın gördüklerinden ziyade bilincinden geçenler romanın konusunu oluşturur. Woolf’ün bu tekniği bu derece başarılı olarak kullanması neticesinden olay örgüsü ortadan kalkar ve “düşünce akışı” onun yerini alır. Bundan dolayı romanın geneline “İnsanlar arası ilişkiler yerine düşünceler arası ilişkiler” hâkim olur.

Biri İngiliz diğeri İrlandalı olan bu iki yazar, her ne kadar birinin kaleme aldığı metni diğeri için eşinin sahibi olduğu yayınevinde bastırarak kadar samimi görünseler de –özellikle Virginia Woolf- içten içe bir kıskançlık içindedir. Bu ikili kaleme aldıkları eserlerinin bir kısmında kendi hayatında izlere yer verdikleri kadar zaman zaman halk ve klasik edebiyat ürünlerinden, mitolojiden de istifade etmeyi unutmamışlardır.

Kişilik olarak birbirine tamamen zıt iki karaktere sahip olan bu ehl-i kalem, yaşam şekli olarak da farklı bir çizgide hayat sürmüşlerdir. Woolf, eşcinsel olarak devam ettirdiği hayatını intihar ederek son verirken James Joyce, sıkıntılı bir aile hayatı ile başlayan hayatını mutlu bir şekilde tamamlamıştır. Birçok benzer ve farklı yönleri olmasına rağmen kaleme aldıkları metinleriyle dünya edebiyatında, hem roman tekniği hem roman türünün gelişim çizgisi hem de yazar olarak çok derin izler bırakmış şahsiyetlerdir.

Sonnolar

¹ Orhan Okay’a göre Tanpınar’ın Paris’e gittiğinde Ferit Edgü’den ödünç alıp her gece okumadan uyumadığı kitabın adı James Joyce’un Ulysses’idir (Okay, 2012: 350).

² Virginia Woolf, Ahmet Oktay gibi şairleri tarafından da ilgi duyulan biridir. Oktay, Yol Üstündeki Semerler adını taşıyan kitabında on iki tane intihar etmiş edebiyatçı üzerine kaleme aldığı şiirleri yayımlar (1987). Bu münthirlerden birine hitaben yazdığı şiirlerden biri de Virginia Woolf’e aittir. Nurullah Çetin’e göre Ahmet Oktay, Woolf’ün bu intiharına, umut ve varoluşun anlamını değişik bir şekilde gerçekleştirme olarak yaklaştığı gibi kimi zaman da onu bir kahraman gibi alkışlar (Çetin, 2009: 292). Virgina Woolf, sadece Ahmet Oktay’ı değil Güler Güven’in 9 Ocak 1957 günü derste sarf ettiği sözlerini aktardığı Tanpınar’ı da etkilemiştir:

“Virginia Woolf bana bu hususta çok iyi bir fikir verdi. Daha doğrusu romanım sadece bir roman yazmak arzusu halinde iken düşündüğüm şeyleri bende başka tarzda tazeledi. Romanım vaktiyle birbirini seven iki insanın arasında ve etrafında bütün Türkiye olacaktı. Şimdi ki Leyla ve Selim’i buldum ve aralarında Refik’le

Suat var. Ölmüş bir kız kardeş, bir yığın ana ve baba ile beraber daha iyi görüyorum. İngiliz romanı ister Woolf, ister Morgan bir emniyetten hayata bakıyorlar ve devamını istiyorlar, devamını görüyorlar, kendilerinde buluyorlar. Onların ferdi hayatları için düşündükleri ben Türkiye için yapabilirim ve bu da mühim bir şey olabilir. Romanım bende bir irade meselesi olur. Huzur'da da bu idi" (Enginün/Kerman, 2015: 127).

³ Virginia Woolf, 25 Ocak 1882/ James Joyce, 2 Şubat 1882. Aralarındaki bir haftalık farkla Virginia Woolf büyüktür. Ne kadar büyük bir tesadüf eseridir ki vefat yılları da aynıdır: Virginia Woolf, 28 Mart 1941; James Joyce, 13 Ocak 1941.

⁴ Babası Sir Leslie Stephan'ın ilk eşi, ünlü romancı Thackeray'nın kızıdır. (Urgan, 2018: 9).

⁵ Onun Fenere Doğru ve Dalgalar adını taşıyan romanlarında bu çocukluk günlerinin yazlarını geçirdiği bu yerin bariz bir etkisi görülür (Urgan, 2018: 10).

⁶ Bloomsbury Grubu:

"Bazı İngiliz yazarlar, sanatçılar, filozoflar ve aydınların oluşturduğu bir gruptu. Çoğu Cambridge Üniversitesi mezunuydu. Burjuva ailelerin çocuklarıydı ama çürüme olarak değerlendirdikleri burjuva hayat tarzını reddeden solculardı. Aktivist değillerdi. 1912'de Perşembe günleri bir araya gelen ekip, daha sonra birlikte yaşamaya başladı. Birinci dünya Savaşı'ndan sonra ülendiler. 1930'lardan sonra düşünce dünyasını derinden etkilediler. Grubun on kişilik çekirdek üyesi vardı:

Yazar Virginia Woolf, siyaset kuramcısı Leonardo Woolf, sanat eleştirmeni Clive Bell, [Virginia Woolf'ün Kız kardeşi], ressam Bell [oğulları şair Julian Bell İspanya iç savaşında 1937'de faşistler tarafından öldürüldü], yazar E. Morgan Forster, ressam Roger Fry, ressam Duncan Grant, gazeteci – yazar Desmond Mac Carthy, yazar Lytton Strachey ve ekonomist Jaohn Maynard Keynes(lakabı Pozzo'ydu). İçlerine kimseyi almaya pek gönüllü değillerdi. Bu nedenle Keynes'in eşi Rus balerin Lydia Lopokova isteksizce kabul edildi. (Picasso, resimlerini yapmıştı)" (Yalçın, 2016: 366; Urgan, 2018: 19).

⁷ Virginia Woolf'ün eşi Leonardo Woolf, bir Yahudi olduğu gibi yanı zamanda sosyalist dünya görüşüne sahip olduğu için İngiliz İşçi Partisi'nin üyesidir. (Urgan, 2018: 22).

⁸ Çünkü babası, Dictionary of National Biography'nin editörüydü ve çok tanınmış bir yazardır. Babasının 1904 yılında vefatından sonra günlüğüne kaydettiği notlardan babasından nefret ettiği anlaşılmaktadır. (Urgan, 2018: 12).

⁹ To The Lighthouse romanını kaleme alır ve bu eserdeki Mr. ve Mrs. Ramsay tipleriyle annesini ve babasını yeniden canlandırarak, kendince baba kompleksinden kurtulmuş olur. (Urgan, 2018: 13).

¹⁰ Virginia Woolf'ün bu dünyada memnun olduğu tek erkek eşi Leonardo Woolf'tür. İntiharından önce ona yazmış olduğu mektubunda bu konuya gönderme yaparak "sen mutlulukların en büyüğünü verdin bana, kendi yaşamımın bütün mutluluklarını sana borçluyum, hiç kimse bizim ikimizden daha mutlu olamamıştır" gibi sözlerle veda eder. (Urgan, 2018: 43).

¹¹ A Society hikâyesinden de feminizmin izlerine rastlanılır.

¹² Virginia Woolf, kendisinin kaleme aldığı Mrs. Dalloway'ın kahramanı Septimus Warren Smith gibi sulara bırakarak intihar eder:

"Ama en kıskırtıcı çağrı yine de sudan gelir. Her kitabının bitiminde inanılmaz bunalımlarından bu kez çıkabilmesi için hiç biri yetmez Virginia Woolf'a. Ne Virginia'nın daima gölgesinde kalmış yazar-yayımcı olan eşi Leonardo Woolf; ne de Venessa, şairi sevgilisi. Kıyısına inerek bırakır kendisini Ouse nehrinin kollarına Virginia. Suların trajik çağrısına bu kez uyararak. Woolf'ün Mrs. Dalloway'inin en iyi anladığı ve galiba en iyi de Mrs. Dalloway tarafından anlaşılan Septimus Warren Smith, bu savaş yorgunu, bu boşa harcanmış yaşamın sahibi, intihar ettiği zaman, Mrs. Dalloway kendi hayatının da boşa harcanmış olduğunu fark eder. Hayatı hiçbir şeyle doldurulmamış bir roman kahramanı olan Mrs. Dalloway, o, intiharı düşünmez de, hayatını onca romanla doldurmuş bulunan Virginia Woolf intihar eder. Varlığını nehrin sularına bırakırken, kendini yok eden sulara ismini veren yani ki onları var eden mitoloji kahramanlarına ya da Hamlet trajedisinin Ophelia'sına benzediğini düşünmekte midir acaba? Ve hayatının ne kadar trajedi içerdiğini hesaplamış mıdır? Soğuk olması gereken bir Mart günüdür ve II. Cihan Harbi devam etmektedir" (Bekiroğlu, 2014: 188).

¹³ Babası Sir Leslie Stephan'ın ilk eşi, ünlü romancı Thackeray'nın kızıdır. Thackeray'nın eşi, akıl hastası olduğundan Sir Leslie Stephan'ın bu ilk eşinden olan kızı Laura, annesine çeker ve yirmi yaşında akıl hastanesine kapatılır. (Urgan, 2018: 9). Yani Woolf'ün üvey kardeşi Laura da Woolf gibi akıl sağlığı yerinde olmayan biridir. Bu nöbetlerin sebebi olarak çocukluk yaşlarında geçirdiği bir travma, annesinin o çok küçükken vefat etmesi (on yaşında) ve lezbiyen eğilimlerinin payı olduğu kadar babasının baskın karakterinin de etkisi vardır. İlk defa bu nöbetler annesinin vefat ettiği on üç yaşındayken başlar ve zaman içinde pek sık olmayan aralıklarla devam eder. Bu nöbetlerin en uzununu, evlendikten bir yıl sonra 1913'te başlar ve 1915 yılına kadar devam eder.

¹⁴ İsmet Emre, onun cinsel tercihi ile ilgili şunları yazar:

“Woolf’un gerçek hayatta lezbiyen olması buna [sıra dışı olmaya] örnek gösterilebilir. Woolf’un bu özelliği eserlerine de yansımıştır. Eserleri çözümlenirken, hayatı ile eserlerindeki kahramanlar arasında bir takım bağlar kurulması olağandır. İşte bu bağlar kurulurken hem hayatına yön veren düşünceler ve reflekslerin sebepleri, hem de eserlerindeki kişilerin davranışlarının sebepleri konusunda psikoloji biliminde yararlanılabilir. Woolf bu yönüyle sıra dışı bir insandır ve özellikle cinsel tercihleri bakımından normalden sapmıştır. Freud normalden sapmış cinsel tercih durumuna inversiyon adını vermektedir ve sebepleri konusunda ise iki farklı açılmadan bahsetmektedir. Bunlardan biri dış faktörler, diğeri ise genetik faktörlerdir. Woolf’ün metinlerini çözümlemek için Freud’un inversiyonlar konusundaki düşüncelerinden rahatlıkla yararlanılabilir” (Emre, 2006: 313).

¹⁵ Vita Sackville-West’in eşi yazar ve diplomat olan Harold Nicolson’dur. Harold Nicolson da eşcinsel olduğu için eşine bu konuda anlayış gösterir (Urgan, 2018: 27). Bu ilişki neticesinde Orlando isimli bir eser ortaya çıkar:

“Roman, daha önce de belirtildiği üzere Vita Sackville-West’in kurgusal yaşamöyküsü olarak ele alınmıştır. Vita Sackville-West’in eşi Harold Nicolson’ın 1911-1914 yılları arasında İstanbul’da İngiltere Büyükelçiliğinde görevlendirilmesi ve bu sebeple West’in İstanbul’da bir süre bulunmuş olması, romandaki İstanbul imgesine biyografik bir göndermedir. Ayrıca, Woolf’un bizzat kendisi de kısa süreli olmakla birlikte, 1906 ve 1910 yıllarında İstanbul’da bulunmuştur. Woolf, İstanbul’u ‘güzel ve dayanıklı’ olarak nitelendirmiş ve bu kentin uyandırdığı gizem ve egzotizmi şöyle ifade etmiştir” (Atayurt, 2011: 114).

¹⁶ Woolf’un, *The Waves*’teki Neville; *Jacob’s Room*’daki Bonamy; *The Years*’taki Nicholas; *Between the Acts*’taki William Dodge gibi erkek kahramanları da eşcinseldir. Bunda erkeklerden hoşlanmaması da etkili olmuş olabilir. Onun eserlerinden erkek kahramanların yanında kadın kahramanlarda da cinsellik sorunu vardır. Mesela onun *Mrs Dalloway* romanının merkezi kahramanı Clarissa Daloway, Sally Seton’a âşık olur ve onunla dudak dudağa öpüşür. Aynı romandaki tarih öğretmeni Doris Kilman’ın öğrencisi Elizabeth Dalloway’e karşı bu tür hisleri vardır. Yine onun *Moments of Being* hikâyesindeki piyano öğretmeni Julia Cray’ın öğrencisine karşı lezbiyen eğilimleri çok rahat hissedilir. *Kew Gardens* öyküsünde kahramanlarından olan Eleanor’u bahçede resim yaparken ak saçlı yaşlı bir kadın onu ensesinden öper.

¹⁷ Vita Sackville-West: Başka bir erkekle evli olduğu halde Virginia Wolf ile aşk yaşayan kadın (İlhan 1982: 126). Vita Sackville-West, kocasına Virginia’yı sevdiğini fakat âşık olmadığını sadece onunla iki defa yattığını ifade eder (İlhan, 1982:127).

¹⁸ Virginia Woolf’un muhtelif eserlerinde, kendi hayatından izler kadar aynı cisim veya isimlerin tekrarlarına da rastlanır. Bu durum, onun roman sanatı için bir eksiklik olduğu da düşünülebilir. *Dalloway* ismi: *The Voyage Out*, *Mrs Dalloay* romanlarında, *Together and Apart*, *Mrs. Dalloway in Bond Street*, *The Man who Loved his Kind* hikâyelerinde Ayna: *The Lady in the Loking-glass*, *The New Dress* hikâyelerinde vardır.

¹⁹ Virginia Wolf’un eşcinsel olarak bir süre hayatı paylaştığı hemcinsi Vita Sackville-West ile ilişkisinden Orlando romanı çıkmıştır:

“Vita ile ilişkisinden Virginia Wolf, bir yerde yeni bir cinsellik anlayışı, bir yerde şaşırtıcı bir roman çıkarıyor: Orlando. Hemen bütün edebiyat tarihçileri, romanın yüzyıllar içinde bazen kadın bazen erkek olarak görülen kahramanı Orlando’nun, Vita Sackville-West’ten esinlenerek yaratıldığını söylemişlerdir” (İlhan, 1982:128).

²⁰ 1906 yılında kendisinden bir yaş büyük olan erkek kardeşi Thoby, Yunanistan’da yakalandığı tifoda hayatını kaybeder. Woolf, bu olayı *Jacob’s Room*’da gencecik ölen Jacob’u ve *The Waves*’te yine genç yaşta vefat eden Percival’i kardeşi Troby’den esinlenerek ortaya çıkarır. (Urgan, 2018: 29). Virginia Woolf, yine Mrs. Dalloway romanının kahramanı Septimus Warren Smith gibi delirir ve kendisini Ouse ırmağının sularına bırakarak intihar eder.

²¹ Onun bu romanda duygularının eseri olduğu bir başka konuda Septimus’a akıl hastanesine yatırmak isteyen Dr. Bradshaw’a olan bakış açıdır. Woolf, Dr. Bradshaw üzerinden doktorları acımasızca eleştirmekten geri kalmaz. Belki de böyle davranmasında kendisini tedavi etmek için uğraşan hekimlerden birisinin davranışı etkili olmuş olabilir. O da bu düşünceden hareketle romandaki Sir unvanlı Dr. Bradshaw üzerinden kendi tanıdığı doktor veya doktorlardan intikam almak istemiş olabilir diye düşünülebilir.

²² Yalnız Joyce’dan farklı bir şekilde kullanır bu tekniği. Şöyle ki; Joyce gibi kişilerin aklından geçen her şeyi okuyucuya aktarmaz. Bilinç akımını süzerek verir.

²³ *Kew Gaedens* ve *The Mark on The Wall* hikâyeleri, onun bu yeni yöntemini en iyi yansıtan öykülerdir. Çünkü onun yeni teknik ile kaleme aldığı romanlarında olay örgüsü olmadığı gibi bu hikâyelerinde de olay örgüsü yoktur. (Urgan, 2018: 203). Hatta bu hikâyelerden *The Mark on The Wall*’da ilerleyen yıllarda romanlarında kullanacağı bilinç akımı tekniği ile ilgili bir deneme de yapar.

²⁴ Virginia Woolf’un İngiliz Edebiyatı’na en büyük katkısı romanla şiiri birleştirmesidir. (Urgan,2018: 63). Romanları kadar *A Haunted House* ve *A String Quartet* hikâyelerinden de şiirsellik vardır. (Urgan, 1997: 205).

²⁵ Burada psikolojik romanın öncüsü sayılan ve Zeno’nun Bilinci’ni yazan İtalyan yazar İtalo Svevo’ya İngilizce öğretir (Güven, 2005: 56).

²⁶ Birleşik Krallık'ta yayımlanır.

²⁷ İlk basımı birçok dizgi yanlışı içeren Ulysses'in aslına uygun halde basılması 1984 yılında gerçekleşir. Ulysses'in ilk Türkçe çevirisi Nevzat Erkmen tarafından gerçekleştirilir ve Yapı Kredi Yayınları tarafından 1996 yılında basılır. 2012 yılında ise Armağan Ekici çevirisi ile Norgunk Yayıncılık tarafından yayımlanır.

²⁸ Eserleri: Dublinliler, Sürgünler, Giacomo Joyce, Sanatçının Mektupları, Oda Müziği (Şiirler), Sanatçının Bir Genç Adam Olarak Portresi, Ulysses, Finnegans Wake.

²⁹ Nesir türünden eserlerde kullanılan "Bilinç Akışı" tekniğini ilk defa Ovid, Metamorfoz isimli kitabında kullanır. James Joyce de Ulyses isimli eserinde bu teknikten istifade eder. Virginia Woolf ise bu tekniği daha da geliştirerek birçok eserinde başarı ile kullanır.

³⁰ T.S. Eliot'a göre Virginia Woolf, üst sınıflardan bir İngiliz'dir (Şavkaroğlu, 2013: 42).

³¹ Şavkar Altınel ise James Joyce'un mensubu bulunduğu İrlanda'nın dilinin İngilizce olsa bile İrlandalıları yabancı olduğunu düşünmektedir:

"İrlanda edebiyatı hep incelikli, nüktedan ve güzellik peşinde olmuştur. Çünkü İrlandalılar İngilizce konuşsalar da, sonunda bu dil onlar için yüzyıllarca önce bir işgalci gücün empoze ettiği, yabancı bir dildir" (Altınel, İstanbul-2013).

³² Aynı şekilde bazı eleştirmenler de Ulysses'i muhtelif yönlerden eleştirirler:

"James Joyce'un Ulysses romanı yirminci yüzyılın en büyük eserlerinden biri sayılır ve eleştirmenler eseri incelemekle bitiremezler. Çok yönlü, karmaşık bir sisteme göre kuruluşundan, bu kuruluşun, eserin bütünü içinde meydana getirdiği ritimden, Joyce'un bilinçaltı tekniğini kullanarak ve yazarın tarafsızlığını büyük bir titizlikle gözeterek gerek dış dünyayı, gerekse insanın iç dünyasını nasıl bir gerçeklikle önümüze serdiğinden söz ederler. Yargılarını dayandırdıkları bu nitelikleri ölçüt olarak kullanmış oluyorlar. Gelgelelim Sovyet Yazarları Birinci Kongresi'nde (1934) Karl Radek, Ulysses'in gerçekçi sayılamayacağını, Joyce'un romanına aldığı küçük burjuva tiplerinin aynı zamanda İrlanda'daki 1916 isyanına katılan adamlar olduğu halde, romanda bunun yansımadağı söylüyor: 'Joyce için İrlanda küçük burjuvazisinin milli başkaldırma hareketi mevcut değildir bile ve bundan ötürü, eserinde canlandırdığı İrlanda, görünüşteki bütün tarafsızlığına rağmen gerçeğe uymamaktadır' (Scott, 1935: 154)" (Moran, 1991: 297).

³³ James Joyce'nin Ulysses'yle tanık olunan "bilinç akışı" kullanımını, bilince hiç müdahale edilmeksizin, olduğu gibi sergilenmesi şeklindedir. Woolf'ta ise bir takım ayıklamalarla sunulur. Ve sadece bir kitapla da sınırlı kalmaz. Woolf önce Jakop'un Odası'yla, dendiği bu tekniği genişletip derinleştirerek Mrs. Dalloway'da, deniz Feneri'nde, Orlando'da sürdürmüştü; Dalgalar ile bu tekniği şiirle birleştirme denemesine girişmiştir. (Emre, 2010: 116). Ulysses'te dağınık ve savruk bir biçimde kullanılmış olan bilinç akışı tekniği, Woolf'ta ise daha bütüncül ve bilinçli bir kullanıma tabi tutulur (Emre, 2010: 116). Woolf, Joyce gibi kişilerin aklından geçen her şeyi okuyucuya aktarmaz. Bilinç akımını süzerek verir. "Freud'un 1900'den sonraki çalışmalarında serbest çağrışımın ne denli önemli olduğu ortadadır. Gerçekte, Freud'un yayınlarının bilinç akışı tekniğinin önde gelen temsilcilerinden Virginia Woolf'ün eşinin matbaasında basılması Woolf'ün Freud'dan etkilendiği konusunda yeterince bilgi vermektedir. Yine bilinç akışı tekniğinin ve serbest çağrışım yönteminin temsilcilerinden olan James Joyce'un Ulysses adlı eseri de aynı matbaada basılmıştır" (Emre, 2006: 302).

³⁴ T.S. Eliot'u da bu ikiliye dâhil edebiliriz. Bu ikilinin romana getirdiği yenilik ise; romandan olay örgüsünü kaldırmak, bunu bilinç akışı tekniği ile yapmaktır. Roman artık bir başlangıcı, gelişimi ve sonucu olan; merak unsurunun sürekli depreştiği bir anlatma biçimi olmaktan çıkmıştır (Emre, 2010: 127).

³⁵ Arnold Bennett, bu gerçekçilik geleneğinin en önemli temsilcisidir. Woolf, Mr. Bennet ve Mrs. Brown denemesiyle bu dönemi eleştirir. Bu denemedeki Mr. Bennet, gerçekçi geleneği temsilcisi olan Arnold Bennet'tir. (Urgan, 2018: 57).

³⁶ Woolf'ün Three Guineas, The Years ve Day and Night romanları gerçekçi romanlardır.

³⁷ Nazan Bekiroğlu, bu iki yazarın olağanüstü ögesini olağan bir şeymiş gibi sunmalarını gayet doğal bir durum olarak kabul ediyor. Bu durumun dünya edebiyatı üzerinde kabul edilmesini sağlayan edebiyatçıların isimlerini sayarken [Doroty Richardson, Faulkner], bu iki yazarın da [Virginia Woolf-James Joyce] isimlerini söyler.(Bekiroğlu, 2012: 198). Franz Kafka'nın Dönüşüm romanında merkezi kahraman olan Gregor Samsa'nın uykudan uyanınca kendisini bir böcek olarak bulması olağanüstünün olağan olarak sunulmasına iyi bir örnektir.(Kafka, 2013: 5).

³⁸ Bunun göstergesi olarak Ulysses, sahip olduğu özellikler bakımından modern anlayıştan bir kopuş ve post-modernin müjdecisi/habercisi gibi bir pozisyondadır (Emre, 2006a: 85). Ayrıca olay örgüsünü gereksiz saymaları bu bakımdan enteresandır. Post-modern romanın genel özelliği olan olay örgüsünün olmaması, her iki romancının post-modern romanın öncüsü olmaları fikrini destekler. (Emre, 2010: 120).

³⁹ Bayan Dalloway'ın parktaki gezintisinde gördüklerinden, dokunduklarından ziyade zihninden geçen düşünceler önemlidir. Çünkü romana bunlar yön verir, bunlar olay örgüsünün yerini alır.

⁴⁰ Virginia Woolf, ilerleyen yıllarda romanlarında kullanacağı bilinç akımı tekniği ile ilgili ilk denemesini Mrs. Dalloway romanından önce *The Mark on The Wall* adını taşıyan hikâyesinde yapar. James Joyce'un *Ulysses* (1922) adlı eseri ile Virginia Woolf'ün *Mrs. Dalloway* (1925) eserleri bilinç akışı tekniği ile kaleme alınmıştır. Mina Urgan'a göre iki roman (*Ulysses*-Mrs. Dalloway) arasında en küçük bir benzerlik yoktur:

"Mrs. Dalloway'ın ne genel havası, ne anlatımı, ne kişileri *Ulysses*'i andırır. Üstelik Virginia Woolf'ün bilinç akımı, Joyce'unkinden bambaşkadır. Joyce bilinçten ve bilinçaltından geçenleri, hiç sızmeden, bir seçim yapmadan, olduğu gibi verir. Virginia Woolf ise bambaşka bir yöntem kullanır. Hatta buna bilinç akımı bile demek yanlışır aslında. Çünkü kişilerin ancak bilinçli olarak düşündüklerini, mantığa uygun bir sıralama içinde ve en önemlisi bilinçaltına hiç yer vermeden aktarır okuyucularına. Bunu belirtmek için de düşündü, anımsadı gibi açıklamalar yapar her zaman. Virginia Woolf'ün kişilerinin iç monoloğu, Joyce'un bilinç akımından çok daha fazla, Marcel Proust'un iç monoloğunu andırır" (Urgan, 2018: 93). İsmet Emre de Mina Urgan gibi düşünmektedir:

"Mrs. Dalloway ile *Ulysses* arasında en küçük bir benzerlik yoktur. Tek gün, tek kent ve iki kişi benzerliği tümüyle yüzeyseldir" (Emre, 2010: 116).

Bu iki roman arasındaki en büyük benzerlik ise tek gün, tek kent, tek merkezi kahraman ve bilinç akışıdır. James Joyce'un *Ulysses* ve Virginia Woolf'ün *Mrs. Dalloway* romanları tek bir şahsın yirmi dört saat içinde kafasından geçenler anlatılır (Boran, 1992: 70).

⁴¹ Onun, [James Joyce ve Katherine Mansfield örnekleri dışında] başka tutarsızlıkları da mevcuttur. Mesela T.S. Eliot, yakın dostu olmasına rağmen aynen James Joyce'da olduğu gibi yüzüne karşı gayet iyi hisler beslediği bu kişiye karşı günlüğünde onun banka memuru olması ve eşinin akıl hastası olması gibi özellikleriyle alay eder. (Urgan, 2018: 37). Aynı şekilde sanat tarihçisi ve ressam dostu olan Roger Fry'a karşı da bu şekilde davranır. Fry'ın 1940 yılında vefatı üzerine bir biyografi kitabı yazar. Fakat günlüğünde Roger Fry'ın bir sergide satılmayan tabloları için "bir baloda hiç kimsenin dansa kaldırmadığı çirkin kızlar gibi duvarda asılı kaldığını" yazar.

⁴² Almanlara karşı olan nefretini Mrs. Dalloway adlı eserinden Clarissa Dalloway'ın kızı Elizabeth'e tarih dersleri veren Doris Kilman üzerinden ifade eder. O, Doris Kilman'ı ders verdiği Elizabeth Dalloway'e karşı eşcinsel duygular besleyen birisi olarak gösterir. Kırk yaşında ve evde kalmış bir kadın olan Kilman, toplumsal adaletsizliğin kurbanıdır. Ailesi Alman kökenli olduğu için her zaman haksızlığa uğrar. Halbuki erkek kardeşi Birinci Dünya Savaşı'nda Büyük Britanya için ölmesine rağmen Almanlığı her zaman öne çıkartılır. Okuyucuya karşı Kilman'ı özellikle sevimsiz gösterir.

⁴³ Fransız edebiyatının övünç kaynağı olan Rousseau, son zamanlarını adam akıllı bunalımda geçirir. Gogol da hayatının son demlerinde *Bir Delinin Hatıra Defterini* yazar. Altmış dokuz yıllık ömrünü mutlulukla devam ettiren Erasmus'un *Encomium Morias: Deliliğe Övgü* adlı eserini yazmasını nasıl izah edelim? Nietzsche, 1900 yılında akıl hastanesinde vefat eder ve son yazısının altına "çarmıha gerilen" yazarak imza atar. (Bekiroğlu, 2013: 61). Batiuşkov, otuz altı yaşında delirir (Kalpakçioğlu, 2002: 239). Freud'a göre Dostoyevski, kendini yeterince belli eden sadistik belirtiler göstermektedir. (Freud, 1995: 226). Dostoyevski'nin *Ölü Evinden Anılar* kitabının müsveddelerini de yazarının (Aleksandr Petroviç) bir delilik halinde yazdığını ifade eder. (Dostoyevski, 20013: 10).

⁴⁴ Onun, *The Waves*'teki Neville; *Jacob's Room*'daki Bonamy; *The Years*'taki Nicholas; *Between the Acts*'taki William Dodge gibi erkek kahramanları da eşcinseldir. (Urgan, 2018: 36).

⁴⁵ James Joyce'un eserlerinde de cinsellik vardır ama kendisinin cinsel durumunu veya cinsel arzularını ifade eden bir cinsellik söz konusu değildir.

⁴⁶ Mina Urgan'a göre bu eserin Hogarth Prees'te basılmasını Virginia Woolf, istemiştir. (Urgan, 2018: 35).

⁴⁷ Virginia Woolf, sadece James Joyce'u kıskanmamış, o dönemin tanınmış yazarlarından olan Yeni Zelendalı Katherine Mansfield'di de kıskanmıştır. Hatta bu durumu Mansfield'in vefatından sonra da itiraf etmiştir.

⁴⁸ Woolf'ün yeğeni Quentin Bell'in eşi Anne Oliver Bell, Virginia Woolf'ün günlüklerini 1977 yılında yayımlamaya başlayınca Woolf'ün, kıskançlığı kadar ne kadar dedikoducu ve kötü niyetli bir kişi olduğu bir kez daha ortaya çıkmış olur (Urgan, 2018: 36).

⁴⁹ Bildungsroman: "Bildungsroman'da bir kişinin (ki çoğunlukla erkek bir kişi üzerine kurulur bu romanlar ya da şimdiye dek böyle oluyordu) doğumundan başlayarak, yetişmesini ve belli bir yere gelişini, yaşam içindeki savaşlarını, varlığını kabul ettirinceye kadarki yaşam deneyimlerini anlatır. Bu açıda, bir eğitim romanıdır da bu tür romanlar ve bu eğitim sadece okul eğitimini kapsamaz, tüm bir yaşam eğitimi içerir" (Güven, 2005: 339).

Kaynaklar

Kitaplar veya Kitapta Bölümler:

- ALTINEL, Ş. (2013). *Soğuğa Açılan Kapı*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- BEKİROĞLU, N. (2014). *Cümle Kapısı*, İstanbul: Timaş Yayınları
- BEKİROĞLU, N. (2012). *Mavi Lale*, İstanbul: Timaş Yayınları
- BEKİROĞLU, N. (2013). *Mor Mürekkep*, İstanbul: Timaş Yayınları
- BERK İ. (2014). *Poetika*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- BOOTH, W. C. (2012). *Kurmacanın Retoriği*, (Çev.: Bülent O. Doğan), İstanbul: Metis Yayınları
- BORAN, B. (1992). *Edebiyat Yazıları*, İstanbul: Sarmal Yayınevi
- BOYNUKARA, H. (1993). *Modern Eleştiri Terimleri*, Van: Yüzcüncü Yıl Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Yayınları
- ÇETİN, N. (2009). *Şiir Tahlilleri-I*, Ankara: Öncü Kitap
- DOSTOYEVSKİ, F. M. (2013). *Ölü Evinden Anılar*, [Çev.: Hasan Can], Ankara: Alter Yayıncılık
- EMRE, İ. (2006). *Edebiyat ve Psikoloji*, Ankara: Anı Yayınları
- EMRE, İ. (2006a). *Postmodernizm ve Edebiyat*, Ankara: Anı Yayıncılık
- EMRE, İ. (2010). *Roman ve Siyaset*, Ankara: Anı Yayınları
- ENGİNÜN, İ ve KEMAN, Z. (2015). *Günlüklerin Işığında Tanpınar'la Baş Başa*, İstanbul: Dergâh Yayınları
- FREUD, S. (1995). *Sanat ve Sanatçılar Üzerine* (Çev.: Kamuran Şipal), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- GÜLER, G. (2005). *Süregelen*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- GÜVEN, Güler. (2004). *Tanpınar'dan Yeni Ders Notları*, (Haz.: Hayri Atas), İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları
- İLHAN, A. (1982). *Hangi Seks*, İstanbul: Bilgi Yayınları
- KAFKA, F. (2013) *Dönüşüm*, (Çev.:Bircan Çınar), Ankara: Alter Yayıncılık
- KALPAKÇIOĞLU, F. N. (2002). *Türk Edebiyatında Ölçüt Sorunu*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- KANTARCIOĞLU, S. (2009). *Edebiyat Akımları*, İstanbul: Paradigma Yayınları
- MORAN, B. (1991). *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*, İstanbul: Cem Yayınları
- OKAY, O. (2012). "Tanpınar'ın Kütüphanesi", *Tanpınar Zamanı / Son Bakışlar*, (Haz.: Handan İnci), İstanbul: Kapı Yayınları
- ÖZGÜL, M. K. (2018). *Seke Seke Ben Geldim/Sekmeler-III*, Ankara: Çolpan Kitap
- ÖZGÜL, M. K. (2018a). *Seke Seke Ben Geldim/Sekmeler-IV*, Ankara: Çolpan Kitap
- ÖZLÜ, D. (2014). *Borges'in Kaplanları*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- SEBER, C. S. (2016). *Günübirlikler/Toplu Yazılar-II*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- ŞAHİN, İ. (2012). *Haz ve Günah/Bir Tanpınar Yorumu*, İstanbul: Kapı Yayınları
- URGAN, M. (2018). *Virginia Woolf*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- WELLEK, R. ve WARREN, A. (1986). *Edebiyat Biliminin Temelleri*, (Çev.: Ahmet Edip Uysal), Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları
- YALÇIN, A. (2011). *Çağdaş Türk Romanı*, [C: II/1946-2000], Ankara: Akçağ Yayınları
- YALÇIN, S. (016). *Galat-ı Meşhur: Doğru Bildiğiniz Yanlışlar*, İstanbul: Kırmızıkeçi Yayınları

Sürelî yayımlar

- ACAR, Z. (2008). "Yahya Kemal'in Sessiz Gemisinde Metinler Arası İlişkiler", *Türk Edebiyatı*, N:421, 30-40
- ATAYURT, Z. (2011) "Virginia Woolf, Orlando ve İstanbul", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C.51, N: I, 107-122
- BOYNUKARA, H. (2002). "Karakter ve Tip", *Hece Dergisi*, N: 65/66/67, 170-185
- KABACALI, A. (2015). "A'dan Z'ye Yaşar Kemal", *Kitap-lık*, N:179, 145-179

SCOTT, H.G ve LAWRENCE M. (1935). Problems of Soviet Literature: Reports and Speeches at the First Soviet Writers Congress

TOSUN, N. (2002). “Öykü ve Roman farklılaşması Üzerine Notlar”, Hece Dergisi, N: 65/66/67, 240-248